
Випереджаючий інноваційний розвиток: теорія, методика, практика

Монографія

За загальною редакцією Н.С. Ілляшенко

Публікація містить результати досліджень, проведених при виконанні держбюджетної теми молодих науковців «Механізм управління формуванням стратегій випереджаючого інноваційного розвитку промислових підприємств», № ДР 0117U003928

Суми
2018

УДК 658:330.341.1
В-51

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного
університету (протокол № 7 від 13 грудня 2018 р.)

Рецензенти:

Божкова В.В. – д.е.н., проф., професор кафедри бізнес-економіки та адміністрування (Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка);

Горовий Д.А. – д.е.н., професор, професор кафедри економіки та маркетингу (Національний технічний університет «ХПІ»);

Кузьмін О.Є. – д.е.н., професор, директор Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту (Національний університет «Львівська політехніка»)

В-51 Випереджаючий інноваційний розвиток: теорія, методика, практика : монографія / за ред. к.е.н., доцента Ілляшенко Н.С. – Суми : Триторія, 2018. – 484 с.

ISBN 978-966-97865-0-0

Досліджуються актуальні проблеми управління стратегіями випереджаючого інноваційного розвитку господарюючих суб'єктів різних рівнів. Викладено методологічні і теоретико-методичні розробки авторів, що у сукупності формують основи організаційно-економічного механізму цілеспрямованого і ефективного управління розробленням та впровадженням стратегій інноваційного розвитку підприємств та установ в руслі концепції інноваційного випередження.

Для фахівців у галузі інноваційного менеджменту, викладачів, співробітників, аспірантів та студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів..

УДК 658:330.341.1

ISBN 978-966-97865-0-0

© Колектив авторів, 2018

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ	11
1.1.Телетов О.С. Вирішення проблем інноваційного розвитку країни як запорука її економічного успіху	11
1.2.Охріменко І.В. Сучасні підходи до Управління розвитком соціально-економічних систем	23
1.3 Сердюк О.С. Зовнішні ефекти як фактор стримування економічного розвитку	39
1.4. Летуновська Н.Є., Шевлюга О.Г. Оцінювання інноваційної активності країн Прибалтики, Казахстану та України на основі показників та рейтингів	60
1.5.Костинець Ю.В. Цифрова економіка та четверта промислова революція: можливості та загрози для інноваційного розвитку України	74
1.6. Будякова О.Ю. Проблема підвищення інноваційно-інвестиційної привабливості регіону	84
1.7. Забарна Е.М. Стратегування як інструмент соціально-економічного розвитку реального сектору регіонів	93
1.8. Кобелева Т.О. Антикорупційний комплаєнс як фактор забезпечення інноваційного зростання	116
1.9. Жарова Л.В., Шашула Л.О. Публічно-приватна форма землегосподарювання як підґрунтя розвитку підприємств (європейський досвід)	137
РОЗДІЛ 2. УПРАВЛІННЯ ВИПЕРЕДЖАЮЧИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ	153
2.1 Грищенко О.Ф., Голишева Є.О., Ілляшенко Н.С., Макаренко Практичні аспекти діяльності успішних міжнародних компаній на прикладі випереджального розвитку країн «азійські тигри»	153
2.2 Коваленко М.В. Особливості впровадження інноваційних стратегій на вітчизняних підприємствах	163
2.3 Ілляшенко С.М., Шипуліна Ю.С., Ілляшенко Н.С. Інноваційна культура як основа інноваційно-сприятливого середовища підприємства	173
2.4 Перерва П.Г., Романчик Т.В. Інноваційні технології оцінки рівня економічної безпеки підприємств	183
2.5 Світлична А.В., Світличний А.М. Основні інструменти методології Методологічні засади управління розвитком підприємствами на засадах ощадливого виробництва	199

2.6 Філіппов В.Ю., Філіппова С.В. Інноваційна функція малого підприємництва: реалії та перспективи	217
2.7 Шацька З.Я. Інноваційні підприємницькі структури: сутність, види та особливості функціонування в сучасних умовах	232
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ В РЕАЛЬНОМУ СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	245
3.1 Костинець В.В. Державний та приватний сектори в забезпеченні інноваційного розвитку комплексу туризму	245
3.2 Кулик В.А. Інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень на підприємствах електронного бізнесу	255
3.3 Лищенко М.О. Управління стратегією формування фінансового потенціалу в управлінській системі управління фінансових потоків підприємств харчової промисловості	268
3.4 Волкова Н.В. Науково-методичні основи формування стратегій розвитку переробних підприємств з виробництва харчових продуктів	289
3.5 Мілька А.І., Вороніна В.Л. Інноваційні методи діагностики ефективності управління підприємств та організацій споживчої кооперації	304
3.6 Рогоза М.Є., Перебийніс В.І., Вергал К.Ю. Інтеграційно-кооперативні засади формування моделей розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів	312
3.7 Дячков Д.В., Вовк М.О. Особливості проведення інноваційно-спрямованої реструктуризації підприємства агропродовольчої сфери	328
3.8 Ковальчук К.Ф., Ткаченко І.Д. Теоретико-методологічні основи формування рентоорієнтованої стратегії поведінки розвитку гірничо-збагачувальних підприємств: функціональний контекст	338
3.9 Калініченко О.В. Особливості використання поновлюваної та неоновлюваної енергії у виробництві продукції рослинництва	358
3.10 Лесюк А.С. Комплексна оцінка дебіторської та кредиторської заборгованості сільськогосподарських підприємств	367
РОЗДІЛ 4. ІННОВАЦІЙНІ МАРКЕТИНГОВІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ У РУСЛІ КОНЦЕПЦІЇ ВИПЕРЕДЖАЮЧОГО РОЗВИТКУ	377
4.1 Ващенко Т.В., Летуновська Н.Є. Інноваційний вектор розвитку підприємництва на засадах імпортозаміщення в умовах забезпечення випереджального розвитку промислового сектору	377

До складу колективу авторів монографії увійшли:

Біловодська О.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (п. 4.9)

Будякова О.Ю., к.е.н., старший викладач кафедри бізнес-економіки та туризму, Київський національний університет технологій та дизайну (п. 1.6);

Ващенко Т.В., к.е.н., асистент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (п. 4.1);

Вергал К.Ю., к.е.н., доцент, директор Інституту економіки, управління та інформаційних технологій Полтавського університету економіки і торгівлі (п.3.6);

Вовк М.О., аспірант кафедри менеджменту, Полтавська державна аграрна академія (п. 3.7);

Волкова Н.В., к.е.н., старший викладач кафедри економіки підприємства, Полтавська державна аграрна академія (п. 3.4);

Вороніна В.Л., к.е.н., доцент кафедри менеджменту, Полтавська державна аграрна академія (п. 3.5);

Гайдабрус Н.В., к.е.н., асистент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (п. 4.6);

Голишева Є.О., к.е.н., доцент (п. 2.1);

Грищенко О.Ф., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (п. 2.1);

Дячков Д.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Полтавська державна аграрна академія (п. 3.7);

Жарова Л.В., д.е.н., с.н.с., завідувач кафедрою, Українсько-Американський університет Конкордія, професор Економічно-гуманітарний університет, м. Бельсько-Бяла, Польща (п. 1.9);

Забарна Е.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком, Одеський національний політехнічний університет (п. 1.7);

Зибіна К.В., асистент кафедри «Програмна інженерія» Харківського національного університету радіоелектроніки (п. 4.4);

Зоріна О.І., д.е.н., професор, завідувач кафедри маркетингу Українського державного університету залізничного транспорту (п. 4.2, 4.3, 4.4);

Ілляшенко Н.С., к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (передмова, п. 2.1, 2.3, висновки);

Ілляшенко С.М., д.е.н., професор, зав. кафедри маркетингу та УІД СумДУ; доктор хабілітований, професор Вищої економіко-гуманітарної школи (WSEH), м. Бельсько-Бяла, Польща (п. 2.3);

Калабухін Ю.С., д.т.н., професор, декан економічного факультету Українського державного університету залізничного транспорту (п. 4.3);

Калініченко О.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства, Полтавська державна аграрна академія (п. 3.9);

Каменева Н.М., к.е.н., доцент, завідувач кафедри економічної теорії та права Українського державного університету залізничного транспорту (п. 4.3);

Кобелева Т.О., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту інноваційного підприємництва та міжнародних економічних відносин, заступник директора навчально-наукового інституту економіки, менеджменту та міжнародного бізнесу, Національний технічний університет «ХПІ» (п. 1.8);

Кобизький Д.С., аспірант СумДУ (п. 4.7);

Коваленко М.В., к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Полтавська державна аграрна академія (п. 2.2);

Ковальчук К.В., д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, Національна металургійна академія України (п. 3.8);

Костинець В.В., к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та туризму, Київський національний університет технологій та дизайну (п. 3.1);

Костинець Ю.В., к.е.н., доцент кафедри маркетингу, економіки, управління та адміністрування, ВНЗ "Національна академія управління" (п. 1.5);

Кулик В.А., д.е.н., доцент, завідувач кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (п. 3.2);

Лесюк А.С., здобувач ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 «Економіка», Полтавська державна аграрна академія (п. 3.10);

Летуновська Н.С., к.е.н., асистент кафедри маркетингу та УІД СумДУ (п. 1.4, 4.1);

Лищенко М.О., д.е.н., доцент, завідувач кафедри статистики, АГД та маркетингу, Сумський національний аграрний університет (п. 3.3);

Мілька А.І., к.е.н., доцент кафедри бухгалтерського обліку і аудиту, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» (п. 3.5);

Мкртичян О.М., старший викладач кафедри маркетингу Українського державного університету залізничного транспорту (п. 4.2);

Мокляк М.В., к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки та маркетингу, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка (п. 4.8);

8.Левяков О. Lean система (Бережливое производство) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.src-master.ru/article25952.html>

9.ТОП-25 інструментом бережливого производства [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://worksection.com/blog/top-25-lean-tools.html>

10.Мироненко М.А. Управління енергетичним підприємством на основі принципів концепції ошадливого виробництва. І М.А. Мироненко, О.В. Кириченко, С.О. Свіренко. - Дніпро: «Ліра», 2018. - 100 с.

11.Кобилюх О.Я. Ошадливе виробництво як концепція оптимізації виробничого та управлінського процесів / Кобилюх О.Я., Мельник Г.М. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23489/1/10-43-49.pdf>

12.Гринько Т.В. Переваги та недоліки системи «Бережливе виробництво» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.confcontact.com/2017-ekonomika-i-menedzhment/4_grinko.htm

2.6. Інноваційна функція малого підприємництва: реалії та перспективи

В.Ю. Філіппов, С.В. Філіппова,

Малий бізнес традиційно в економіці виступає вагомим фактором, забезпечуючи її стабільний розвиток та розвиток підприємницької діяльності у країні в цілому. Досвід розвинених країн світу також продемонстрував, що він є обов'язковою умовою для формування інноваційної економіки. Попит останньої на діяльність інноваційно-активних малих підприємств величезний, оскільки їх діяльність цілеспрямована на розробку інноваційного продукту та, у підсумку, на його успішну комерціалізацію.

Як соціально-економічне явище малий бізнес є тим важелем, який виконує інноваційну функцію та створює робочі місця в країні [1-3]. Він виступає у ролі роботодавця у партнерстві, як з державними установами, так і з громадськими, тим самим зменшуючи відсоток безробіття. Як індикатор – стан малого підприємництва має велике значення для оцінювання країни [4], оскільки показує наскільки вона здатна пристосуватися до змін зовнішнього середовища.

Зміни світової економіки останніх часів торкнулись і України, тому її соціально-економічний розвиток зіштовхнувся з новітніми викликами, водночас отримавши потужний імпульс для інноваційного розвитку. Провідну роль серед викликів відіграють інформаційна, технологічна, інтелектуальна та інноваційна організація різних сфер діяльності, які є, у свою чергу, важливою передумовою для виконання малим підприємництвом інноваційної функції. Але чи спроможний

вітчизняний малий бізнес виконувати її сьогодні та чи забезпечує йому це зовнішнє середовище – ці питання досі залишаються відкритими.

Останнім часом розвиток підприємництва висвітлювали дослідники: Мазур К. [4], Безус А. [1], Богаченко О., Гвинашвілі Т. [5], Гринько Т., Грищок Н., Дикань О. [6], Мотгаева А. [7], Поліщук Г. [2], Силкіна Ю. [8], Солованюк С. [3], Філіппова С. [9], Шафранова К., Якушева О. [10]. Дехто з них [2, 4, 8-9] відмічає, що малий і середній бізнес в Україні розвивається повільно, що свідчить про наявність нереалізованого потенціалу та значних перешкод для його розвитку в цілому та у інноваційному напрямку зокрема. Результатами їх досліджень також стали висновки щодо негативної ролі постійних змін системи оподаткування, що створюють непривабливі умови для діяльності малого підприємництва.

Аналіз наукових джерел довів, що проблемам створення, розвитку та підтримки діяльності малого підприємництва приділяється достатньо уваги, проте аналізування спроможності виконання останнім своїх основних функцій, до яких відноситься також інноваційна, не надає повного уявлення про неї, тому потребує подальших досліджень.

Також замало уваги приділяється розгляду цього аспекту у секторі мікро-підприємництва, що також потрібно виправити.

Метою дослідження є визначення сьогоденних реалій, перспектив розвитку та можливих причин, які гальмують і виконання малим підприємництвом інноваційної функції, і розвиток підприємництва в країні в цілому.

Дослідження інноваційної функції малого підприємництва проведене *за етапами*:

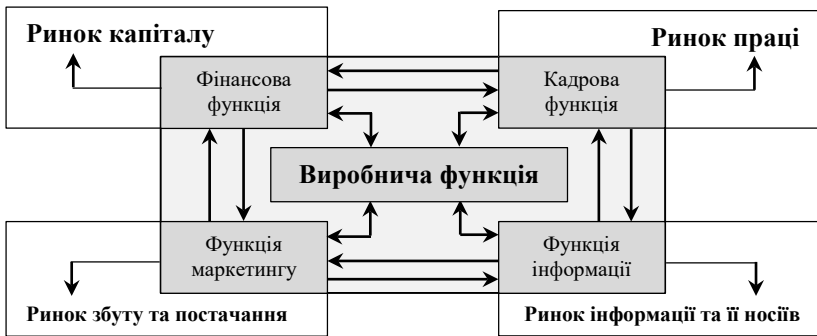
- змістовна характеристика функціонального контуру малого підприємництва та його інноваційної функції;
- аналізування та узагальнення перспектив розвитку та можливих причин, які гальмують виконання малим підприємництвом інноваційної функції і розвиток підприємництва в країні в цілому.

Інформаційне ядро дослідження склали статистичні дані українських областей, великих міст (регіональних та районних центрів). Такий вибір обумовлений тим, що в них різне географічне розташування, різні особливості ведення бізнесу, різне соціальне становище населення. Це дозволить визначити розбіжності та спільні тенденції та перешкоди розвитку малого підприємництва, його спільні проблеми.

Масштаб дослідження – національний, регіональний та на рівні донорів і грантодавців. Для вирішення поставлених завдань було використано *такі методи збору та первинної обробки інформації*:

- аналіз нормативних документів, законів, постанов, програм, звітів, статистичних бюлетенів, наукових статей;
- використання Інтернет-ресурсів, які містять офіційну статистичну інформацію на рівні країни та регіонів: як державних (ukrstat.gov.ua [11], dcz.gov.ua), так недержавних (opendatabot.com [12], ua.trud.com, hh.ua, rabota.ua);
- польові дослідження: а) глибинні інтерв'ю з роботодавцями/ підприємцями; б) експертні інтерв'ю із співробітниками Центрів зайнятості; в) інтерв'ю з: держслужбовцями; керівниками проектів, що здійснювались міжнародними організаціями; незалежними експертами (керівник консалтингової компанії, викладачі ВНЗ).

Змістовна характеристика функціонального контуру малого підприємництва і його інноваційної функції передбачає спочатку розгляд всіх функцій підприємництва, які утворюють його базовий функціональний контур в індустріальній економіці (рис.2.10).

*Рисунок 2.10. Базовий функціональний контур малого підприємництва в індустріальній економіці
джерело: власна розробка*

За періодичністю функції підприємництва можна поділити на два види: 1) базові, які постійно здійснюються в процесі підприємницької діяльності поділяються; 2) додаткові, що здійснюються підприємцем періодично.

За процесами ділового циклу (напрямами діяльності підприємця) можна виділити такі *базові функції підприємництва*:

- фінансова, яка технічно полягає у веденні фінансів і обліку, а змістовно – у мобілізації необхідного капіталу та управління його використанням та доходами;

- кадрова, яка полягає у відборі та прийомі на роботу персоналу, його підготовці та розстановці, стимулюванні, розв'язанні трудових конфліктів та конфліктів інтересів;

- матеріально-технічне постачання та інформаційне забезпечення, що полягає у придбанні устаткування, матеріалів, інформації тощо;

- виробнича (операційна), яка полягає у перетворенні сировини в продукцію (послуги);

- маркетингова, яка полягає у вивченні ринку, просуванні продукції (послуг) та управлінні процесом збуту продукції (послуг).

Окрім базових, в індустріальній економіці підприємницькі структури періодично виконують *додаткові функції*:

- інноваційна, яка полягає у здійсненні науково-дослідних та проектних робіт з розробки нових технологій та нової продукції, просуванні підприємницьких ідей і досвіду управління;

- зв'язки із громадськістю, яка змістовно полягає в управлінні відносинами між підприємством і громадськими структурами, засобами масмедіа.

В інноваційній економіці функціональний контур малого бізнесу змінюється, оскільки зростає роль інноваційних технологічних та управлінських інновацій. Це змінює базовий функціональний контур малого підприємництва (рис.2.11). Причому ці зміни триватимуть і надалі.

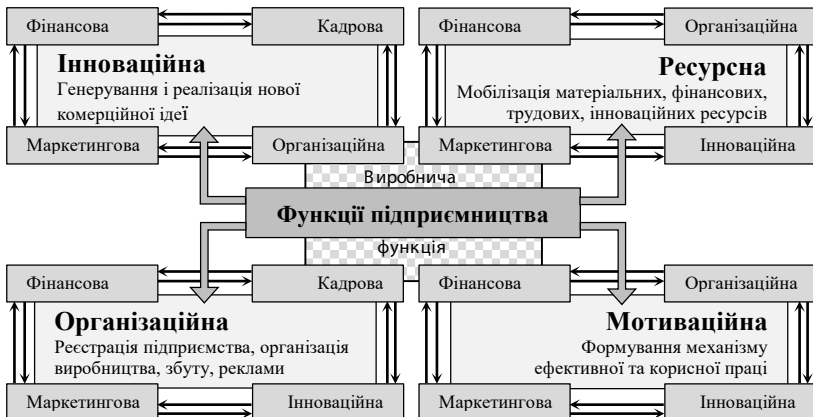

Рисунок 2.11. Трансформація базового функціонального контуру малого підприємництва в інноваційній економіці
джерело: власна розробка

Відповідно, набуває змін вагомість та зміст інноваційної функції: *інноваційною функцією малого підприємництва* стає генерування та реалізації нової комерційної ідеї на постійній інноваційній основі поряд зі здійсненням науково-дослідних та проектних робіт з розробки нових технологій та нової продукції, просуванні підприємницьких ідей і досвіду управління.

При цьому неможна її вважати однаковою для малого бізнесу та інноваційного підприємництва. Малий бізнес може бути інноваційним, а може і не бути. При цьому він виступає споживачем інноваційної продукції та інноваційних технологій. Тому його розвиток є вкрай потрібним для інноваційної економіки. Характерною рисою інноваційного підприємництва є використання для отримання прибутку підходів, ідей або продуктів, які тільки з'явилися на ринку, або ще не були використані, щоб максимально можливо задовольнити попит на ринку. Малі інноваційні підприємства відкривають нові сегменти ринку, опановують та впроваджують нові розробки та технології на постійній основі, є головними постачальниками продукції, тим самим підвищуючи наукоємність і конкурентоспроможність виробництва і сприяючи формуванню нового конкурентного продукту на ринку. Вони виступають найважливішим суб'єктом інноваційної діяльності, що може зробити істотний внесок в розвиток виробництва в технічно передових галузях і напрямках. Зростання числа малих інноваційних підприємств при вузах показує затребуваність даної форми організації наукових інновацій в сучасній Україні.

Аналізування та узагальнення перспектив розвитку та можливих причин, які гальмують виконання малим підприємництвом інноваційної функції і розвиток підприємництва в Україні в цілому. Ретроспективні статистичні дані демонструють те, що частка великого бізнесу у ВВП України скоротилася на 8,4 в/п. з 49,1% у 2012 році до 40,7% у 2016 році на користь малого +4,4% та середнього бізнесу +4% (МСБ). Очевидна чотирирічна тенденція зростання рівня малих та середніх підприємств.

На українській арені підприємництва представниками малого бізнесу, перш за все, є мікро-підприємство у вигляді фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності. І найчастіше всього саме людина, яка реєструє себе як фізична особа-підприємець (ФОП), слугує основним джерелом нововведень, генератором нових ідей, створюючи передумови до інноваційного розвитку економіки країни в цілому.

Але найчастіше вона зустрічає на своєму шляху багато викликів. У першу чергу, це ті, які гальмують інноваційний розвиток підприємництва в країні. У другу чергу, це – особливості виду

діяльності, у третю – особисті цілі та здібності людини, що відкриває ФОП.

Переломним для МСБ став 2017 рік, та цій сприятливий клімат для розвитку підприємництва одразу отримав *де-кілька чинників, які вплинули на активність малого підприємництва в цілому:*

1. *Зміни в законодавчій базі.* За перші кілька місяців 2017 року в Україні було закрито понад 300 тисяч ФОП, а відкрилось тільки 50 тисяч. В квітні цей процес припинився. Зменшення кількості фізичних осіб-підприємців пов'язано з тим, що 01 січня 2017 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України», якими винесено зміни до Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». У зв'язку з цим фізичні особи-підприємці, що не отримували доходів, змушені були припинити державну реєстрацію, щоб у 2017 році не сплачувати єдиний соціальний внесок (рис. 2.12).

Але все ж таки ці зміни мають і позитивну сторону, адже після впровадження цього закону на ринку залишилися тільки діючі підприємці. Незважаючи на велику кількість закриття ФОП, кількість податків майже не змінилась – це означає що більшість ФОП, що закрились – були «мертвими» або ухилялись від податків.

Динаміка кількості зареєстрованих ФОП за перше півріччя 2018 року показує постійне зростання (рис. 2.13).

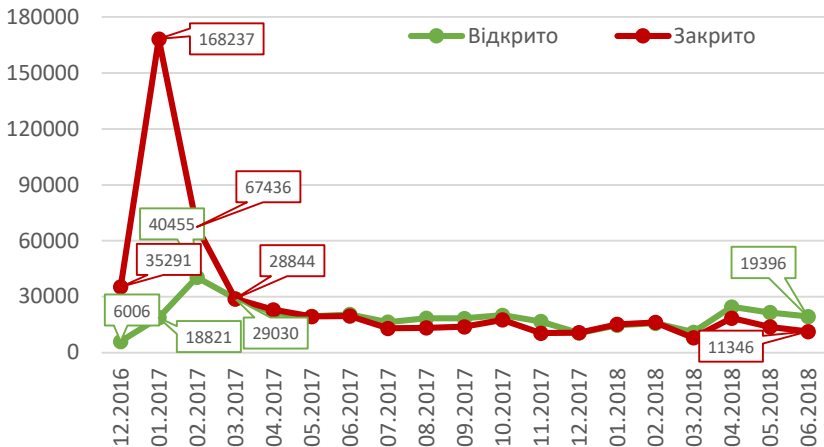

Рисунок 2.12. Кількість відкритих та закритих ФОП в Україні (щомісячно активність з 01.2017 по 06.2018 рр.)
джерело: розраховано за даними [11-12]

Рисунок 2.13. Динаміка кількості зареєстрованих ФОП в Україні (щомісячна активність з 01.2018 по 06.2018 рр. з прогнозом до кінця року)

джерело: розраховано автором за даними [11-12]

Якщо темпи зросту кількості ФОП не зміняться, то до кінця 2018 року в країні будуть функціонувати 1,9 млн. зареєстрованих ФОП. За перше півріччя 2018 року в Україні було відкрито 106921 ФОП, а закрито 83125. Щотижня в Україні реєструється біля 5000 ФОП, а закривається біля 3000.

Найбільше ФОП працює в Київській, Дніпропетровській, Харківській та Одеській області. Найменш активні – Тернопільська, Кіровоградська та Рівненська область. За кількістю закритих ФОП на 06.2018 року лідирують Дніпропетровська, Харківська та Київська області. Одеська область входить в наступну трійку.

Спостерігається і мотиваційна складова у підприємців. За даними Спілки українських підприємців [13]: 67% МСП в Україні розширили свою діяльність у 2017 році; у 2018 році 89,7% бізнесменів прагнуть підвищити обсяги реалізації; 75% підприємців планують розширити штат; 50% – прогнозують вихід на нові ринки; 39,7% – планують відкрити новий вид діяльності.

2. Продовження у 2018 році мораторію на перевірки бізнесу. Після прийняття закону №1622 «Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2014 рік» у 2014 році мораторій подовжується щорічно. Не став винятком і 2018 рік – перевірки заборонено здійснювати до 31 грудня, і це допомагає значно знизити

тиск на український бізнес, адже при наявності мораторію кількість перевірок падає майже вдвічі.

3. *Зростання податкового навантаження.* Підвищено рівень мінімальної заробітної плати, а з нею і збільшився обсяг утримань з підприємців. Законом про Державний бюджет України на 2018 рік встановлено мінімальну заробітну плату в розмірі 3723 грн/міс. Це означає, що єдиний соціальний внесок складатиме 819,06 грн, а для платників єдиного податку першої групи – 409,53 грн. Також заплановано збільшення прожиткового мінімуму до 1853 грн з 1 грудня 2018 року. Тобто зі всіма цими зростаннями дуже легко спрогнозувати і зростання суми податків для підприємств і фізичних осіб-підприємців на спрощеній формі оподаткування. Багато підприємців, які здійснюють мікробізнес, не в змозі виплачувати стільки податків, тому закривають ФОП та переходять до самозайнятості.

4. *Примусове забезпечення можливості здійснення безготівкового розрахунку.* На початку 2018 року в Кабміні зареєстровано проект постанови "Про затвердження вимог до суб'єктів господарювання щодо приймання електронних платіжних засобів в оплату за продані ними товари (надані послуги)". За цією постановою всі суб'єкти господарювання, які здійснюють комерційну діяльність, зобов'язані забезпечити можливість здійснення безготівкового розрахунку вразі перевищення ліміту в 50 тис. грн на добу. Це ускладнило діяльність малих та середніх підприємств, оскільки виникли значні проблемні питання: встановлення терміналу, укладення додаткових угод з банком, відсутність покриття мережі Інтернет.

5. *Обмеженість доступу малого бізнесу до кредитів та джерел інвестицій.* За опитуванням Національного Банку України – у 2018 році корпоративне кредитування збільшиться. Так само оптимістично оцінюються зміни в умовах кредитування – а це зниження кредитних ставок і вимог до застави. Однак, статистичні дані [11] свідчать, що основним джерелом інвестування для малих підприємств залишаються власні фінансові ресурси. Доступ до альтернативних джерел фінансування (бюджетного, кредитного) залишається обмеженим.

Залучати *інвестиції*, звичайно ж, вигідніше, ніж брати кредити. Багато верств населення може і мають бажання відкрити власну справу, але через недостачу коштів не реєструють себе юридично, або просто відмовляються від підприємницької діяльності. До таких верств відносяться і вимушено переміщені особи, і біженці, і навіть місцеве населення. Вирішення таких завдань вимагає ефективного, інклюзивного, гармонізованого з міжнародною європейською фінансово-кредитною системою механізму фінансового забезпечення

інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва. Однак все ті ж, звичні для України фактори, такі як корупція, нестабільність валюти і пробуксовка реформ, відлякують іноземних інвесторів.

Починаючи з 2010 року пік вкладення в Україну іноземних інвестицій припав на 2011 рік, коли потоки коштів в економіку склали більше 7 млрд доларів. Але з 2014 року розмір інвестицій в Україну не наблизився до цієї позначки ані разу. Логічне падіння кількості іноземних вкладень відбулося в 2014 році, коли почалися бойові дії на Донбасі (рис. 2.14) і політичний стан в країні був вкрай нестабільним.

Тоді в економіку України надійшло лише 2,5 млрд доларів – на 55% менше, ніж в 2013 році. Однак уже в наступному році обсяг інвестицій склав 3,8 млрд доларів - удвічі більше, ніж роком раніше. Трохи зріс ще приплив іноземних вкладень в 2016 році, і ось в минулому році відбулося серйозне падіння. За перші півроку 2018 року приплив іноземних інвестицій в Україну склав вже 1,3 млрд. доларів. Найбільше коштів в економіку України вклала Російська Федерація, в цьому році її інвестиції склали 34,6% від усього обсягу. Вкладають кошти також Кіпр, Нідерланди, Австрія, Польща, Великобританія, Франція, Німеччина, Італія та Угорщина.

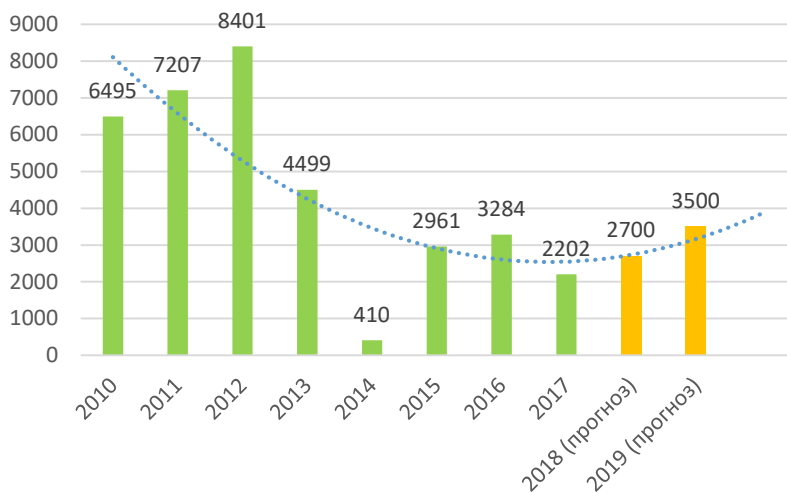

Рисунок 2.14. Прямі іноземні інвестиції в Україну з 2010 по 2018 рр.
(млн. дол. США)

джерело: Розраховано автором за даними [11-12]

У 2017 році приплив прямих іноземних інвестицій впав більш ніж в два рази в порівнянні з 2016 роком. За останні два роки іноземні інвестори найбільше вкладали в фінансову і страхову діяльність, а також оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспорту. Цього року інвестиції прийшли і в сферу наукової і технічної діяльності. У поточному році Україна піднялася в рейтингу інвестиційної привабливості країн світу. Можна відзначити поступове покращення, але це – не кардинальне покращення умов інвестиційної діяльності суб'єктів підприємництва.

6. *Формування світогляду переможця у підприємців та інноваторів та відповідних компетентностей.* Формування світогляду переможця у підприємців та інноваторів – це одне з завдань та функцій діючих та знов створених інституцій підтримки підприємництва, які сьогодні функціонують в Україні. Це ілюструє поширення мотиваційних заходів та програм. Окремо слід виділити проблему недостатності власної підготовки до бізнесу (бракуванню підприємницьких компетентностей), нестачі кваліфікованого персоналу. На її вирішення спрямовані корпоративні та індивідуальні тренінгові пакети. Окремі показники підтримки малого середнього підприємництва в цьому напрямку (табл. 2.12) показують, що 763 навчальних закладів запровадили навчання навичкам підприємництва. І це ще – неповні дані, оскільки за Одеською та Полтавською областями дані відсутні, і також багато приватних організацій, чи благодійних фондів не звітують про ці дані.

Таблиця 2.12. Окремі показники розвитку підприємництва станом на 01.01.2018 в Україні в цілому (*джерело: опрацьовано на підставі [14]*)

Назва показнику		Одиниць
1. Кількість навчальних закладів, що:	- запроваджено навчання основам підприємництва	627
	- здійснюють перепідготовку і підвищення кваліфікації у сфері підприємництва	136
2. Кількість проведених навчальних семінарів, тренінгів		18260
3. Кількість проведених форумів, круглих столів, конференцій		4552
4. Кількість учасників		324933
5. Кількість профінансованих бізнес-проектів		279
6. Загальна площа приміщень, переданих в оренду (м, ²)		5170681
7. Кількість регіональних замовлень		50182

Лише на одному тренінговому порталі TRN.ua на 01.04.2018р. було представлено 2126 тренінгів у 26 групах на календарний рік, з яких 17 груп тренінгів мали чітку бізнес-орієнтацію щодо клієнтів споживання цих послуг, а 108 передбачало Online-проведення.

Концентрація тренінгів – міська, причому це – не лише великі міста, а й середні та малі. Безперечним лідером є м. Київ (1691 тренінгів), за ними з великим відривом йдуть м. Одеса (154), м. Дніпро (120), м. Харків (108). Третю групу утворюють м. Львів (31), м. Запоріжжя (29), м. Вінниця (17), м. Миколаїв (17) та м. Полтава (15). У інших містах їхня кількість коливається від 1 до 9.

7. *Підтримка підприємництва за рахунок грантових програм.* За останні два роки почали працювати різні проекти, мета яких є підтримка нових або існуючих підприємців [15]. Цьому присвячена також значна кількість грантових програм ЄС. Зокрема, це програми:

- Horizon 2020 – найбільший фінансовий інструмент Європейського союзу (бюджет близько 80 млрд євро), що фінансує розвиток малого та середнього бізнесу;

- Cosme (Competiveness of Small and Medium Enterprises) – програма підвищення рівня конкурентоспроможності малого та середнього підприємництва;

- транскордонні програми – Poland-Belarus-Ukraine Programme, Hungary-Slovakia-Romania-Ukraine Programme, Romania-Ukraine Programme, Black Sea Programme.

Кількість грантових програм виросла в де-кілька разів проти 2013 року. Каталізатором цього росту також стали бойові дії на сході країни.

Методи підтримки різні – це фінансова підтримка, перенавчання або бізнес-школа, створення робочих місць, закупка обладнання. Середній розмір такого гранту – для нових підприємців від 10000 до 30000 грн, а на розвиток бізнесу від 50000 до 400000 грн, в залежності від розміру бізнесу. Так, тільки в Одеському регіоні Благодійний Фонд «Карітас Одеса УГКЦ» за 2017-2018 роки видав гранти на суму більше 1 млн. грн і це – тільки за рахунок одного проекту.

Інший проект з підтримки самозайнятості створив 150 робочих місць та забезпечив обладнанням майбутніх підприємців на суму більше 1,5 млн грн. Міжнародна Організація з Міграції (МОМ) в 2018 році тільки за один грантовий проект підтримки самозайнятості та мікро-підприємництва провела навчання серед 200 осіб та видала гранти на загальну суму більше 10 млн. грн. Одночасно у деяких містах України Благодійний Фонд «Карітас України» реалізував напрям Cash-for-work, мета якого – працевлаштування безробітних та компенсація витрат на заробітну платню для підприємців за створені робочі місця.

Найчастіша проблема, з якою стикається велика кількість донорів та грантодавців – це недовіра власників бізнесу до можливих джерел фінансування та спроба самостійно вирішити ті питання, які могли би вирішитись за рахунок зовнішнього фінансування, або просто відсутність розуміння ефективного використання наявних коштів.

8. *Складність ведення бізнесу внаслідок її зарегульованості.* За результатами анкетного опитування представників малого підприємництва, проведеного вченими Інституту економіки промисловості НАН України [16], серед найбільших труднощів і регуляторних бар'єрів у підприємницькій діяльності респонденти назвали: оподаткування і адміністрування податків (47%); складність процедур сертифікації і стандартизації товарів та послуг; видачу дозволів або ліцензій (23%); державний контроль (25%). Багато підприємців визнають наявність корумпованих методів вирішення зазначених проблем. Значною проблемою для суб'єктів малого підприємництва залишається отримання достовірної та оперативної інформації, необхідної для раціональної організації бізнесу.

Крім того, суб'єкти малого підприємництва мають проблеми з виходом на нові ринки, а саме: обмежені можливості оплати маркетингових заходів з просування товарів, програм пошуку торгових, інвестиційних партнерів тощо; недостатній рівень компетенції керівників малих підприємств для вироблення ефективних маркетингових стратегій підвищення конкурентоздатності підприємств та продукції, що випускається, просування товарів на нові ринки.

9. *Працевлаштування.* Напрямо працевлаштування відіграє велику роль у розвитку малого підприємництва. Цьому процесу сприяють багато організацій: як державні – Центри зайнятості, так і недержавні – агенції з працевлаштування, громадські організації, благодійні фонди. Використання міських програм з компенсації єдиного соціального внеску (ЄСВ) при працевлаштуванні вимушено переміщених осіб (ВПО) або компенсація мінімальної заробітної платні також стимулює розвиток підприємницької діяльності. Окремо слід відмітити роботу благодійних фондів. Зокрема, Благодійний фонд «Карітас Харків» вже кілька років реалізує проект «Career for new life», мета якого працевлаштування по всій країні, Проект Благодійного фонду «Карітас Одеса УГКЦ» та «Карітас України» – «Тривалий Економічний Підйом для миру» реалізує допомогу у працевлаштуванні за принципом «Кейс-менеджменту».

10. *Неефективна загальна державна підтримка підприємництва.* Якщо взяти окремих регіон України, то можна підтвердити цей висновок. Наприклад, у Одеському в обласному центрі

витрачається це приблизно по 500-600 тис. грн на рік, а у тому ж регіоні, тільки в райцентрах від 35 до 100 тис. грн на рік. Незважаючи на наявність програм розвитку підприємництва та невеликого існуючого фонду фінансування підтримки малого підприємства, чітко встановлено залежність між тенденцією закриття ФОП серед підприємців.

Критичність складаної ситуації можна виправити за рахунок співпраці держави з організаціями регіонального та національного рівня, адже діяльність багатьох з них спрямована на підтримку населення, що прагне розпочати свій бізнес, та вже діючої підприємницької діяльності. Прикладом можна вважати спільні дії регіональних урядів та громадських організацій щодо покращення умов привабливості для інвесторів, майбутніх і існуючих підприємців, шукачів роботи та роботодавців [17]. Адже є всі умови для розвитку малого підприємництва у регіонах країни, їх потрібно тільки використати [18].

В ході проведення аналізу результатів діяльності регіонів України встановлено, що за минулий рік спільними зусиллями виконавчих органів та недержавних структур, ресурси перш за все, були спрямовані на покращення показників стану здоров'я населення, забезпечення соціального захисту найбільш вразливих верств населення, створення умов для всебічного та повноцінного розвитку дітей, відновлення і підтримку в належному стані мережі доріг, впровадження заходів з енергозбереження та енергоефективності в житловій сфері, забезпечення стабільної роботи об'єктів життєзабезпечення населення.

В умовах фінансової децентралізації суб'єкти підприємництва вимагають ефективних джерел їх фінансового забезпечення, що підкреслює складність і актуальність поставленої проблеми.

Показники малого підприємництва областей України вказують на формування позитивного клімату для ведення підприємницької діяльності, адже ті ФОП, що реєструються та вже функціонують, пропонують нові вакансії, створюють нові робочі місця. Також малому підприємству активно допомагають як урядові служби, так і неурядові, пропонуючи гранти на створення робочих місць, розширення бізнесу або його акселерацію.

Відтак, узагальнюючи наведені результати дослідження, можна наочно звести наслідки впливу загальних чинників та відповідних механізмів підтримки малого підприємництва в Україні (табл. 2.13).

Таблиця 2.13. Чинники впливу та відповідні механізми підтримки малого підприємництва в Україні: наслідки (джерело: власна розробка)

Чинник та відповідний механізм (якщо він є*)	Наслідок (позитивний + / негативний -)
1. Зміни в законодавчій базі*	+/-
2. Мораторій на перевірки бізнесу*	+
3. Податки*	-
4. Примусовий безготівкового розрахунку*	-
5. Доступні кредити для бізнесу*	+/-
6. Формування світогляду переможців*	+
7. Грантові програми*	+
8. Складнощі ведення бізнесу	-
9. Працевлаштування*	+
10. Загальна державна підтримка підприємництва*	-

Результати з табл. 2 свідчать про домінування позитивного впливу чинників. Незважаючи на всі перешкоди, малий бізнес в Україні має потенціал та прагнення до розвитку.

Стосовно інноваційно-активного малого підприємництва можна зазначити, що існує вагомий невикористаний потенціал в області інноваційних українських розробок та технологій [1-3, 5, 9, 17, 18]. Внаслідок нерозвиненості ринку інтелектуальної власності та обмеженості знань винахідників і вчених про права і можливості в цієї сфери вартість українських технологій набагато нижче світового рівня [18]. Тому мале інноваційне підприємництво може виступати саме той формою інноваційної функції, яка дозволить оцінити інноваційні продукти/послуги і їх внесок в економічний розвиток країни.

Мале підприємництво є важливим суб'єктом побудови інноваційної економіки в сучасній Україні. Поєднуючи науку і виробництво, воно в найбільш гнучкій формі здатне забезпечити гідну оплату праці, комерціалізацію інновації, вдосконалення технологічного процесу. Тому загальний висновок щодо інноваційної функції малого підприємництва формується на реаліях розвитку підприємництва в Україні в цілому та визначається більше як позитивний, ніж негативний. Огляд реалій виявив тенденцію до збільшення багатьох показників, що робить загальну оцінку перспектив розвитку підприємництва досить високою, а регіони – привабливими для започаткування підприємницької діяльності.

1. Безус А.М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні / А.М. Безус, К.В. Шафранова // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. – 2016. – № 3. – С. 7-17.
2. Поліщук Г.О. Державна підтримка розвитку малого підприємництва: вітчизняний та зарубіжний досвід. [Електронний ресурс] / Г.О. Поліщук // Актуальні проблеми державного управління. – 2017. – № 1 (51). – С. 1-9. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2017-1/doc/6/03.pdf>. – Доступно на 24.04.2018. – Назва з екрана.
3. Солованюк С.М. Розвиток малого бізнесу в Україні в сучасних умовах / С.М. Солованюк // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". – 2017. – № 2 (2). – С. 130-133.
4. Мазур К.В. Стан бізнес-середовища малих та середніх підприємств в Україні / К.В. Мазур, Л.С. Сімоник // Молодий вчений. – 2018. – №5. – С. 726-729.
5. Gviniashvili T. Organisational and economic mechanism of business entities' innovative development management / T. Grynko, T. Gviniashvili // Економічний часопис-XXI. – 2017. – № 165 (5-6). – PP. 80-83.
6. Дикань О.В. Розвиток малого бізнесу в Україні: проблеми та шляхи забезпечення / О.В. Дикань // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2017. – № 57. – С.58-66.
7. Mottaeva A. Development of infrastructure of support of small and medium business: MATEC International Science Web Conference [SPbWOSCE-2016 "SMART City"], (St. Petersburg, Russia, November 15-17, 2016) / A. Mottaeva, N. Gritsuk. – St. Petersburg, 2017. – № 106. – Available at: <https://doi.org/10.1051/mateconf/201710608083>. (accessed 24.09.2018).
8. Силкіна Ю.О. Стратегічні пріоритети конкурентного розвитку малого та середнього підприємництва України : Матеріали ІХ Міжнар.-практ. конф. ["Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні"], (Київ, 23–24 травня 2017 року) / Ю.О. Силкіна. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – С. 2018-221.
9. Філіппова С.В. Підтримка малого промислового підприємництва в Україні / С.В. Філіппова, А.В. Богаченко // Науково-практичний журнал «Інвестиції: практика та досвід». – 2015. – №16. – С.32–37.
10. Yakusheva O.V. The study of problems of development of small and medium business in Cherkasy region by the use of modern methods of analysis / O.V. Yakusheva // Topical questions of contemporary science: collection of scientific articles. – Taunton MA (United States of America): Aspekt Publishing, 2017. – P. 204–211.
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://opendatobot.com>.
13. Офіційний сайт Співки Українських Підприємців (СУП) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sup.org.ua>.

14. Інституції, що забезпечують підтримку підприємництва [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

15. Грантові програми ЄС як джерело фінансування розвитку МСБ в Україні : [Електронний ресурс] // Національна платформа малого та середнього бізнесу – Режим доступу: <http://platforma-msb.org/grantovi-programy-yes-yak-dzherelo-finansuvannya-rozvytku-msb-v-ukrayini> – Доступно на 05.05.2017. – Назва з екрана.

16. Офіційний сайт Інститут економіки промисловості Національної Академії Наук України (ІЕП НАНУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iie.org.ua>

17. Філіппов В.Ю. Формування віртуального бізнес-інкубатору: завдання, умови та механізми : [моногр.] / В.Ю. Філіппов. – Донецьк: Вид-во «Ноулдж», 2013. – 181 с.

18. Аналітична записка «Стан розвитку науки і техніки, результати наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, трансферу технологій за 2015 рік» [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/ Діяльність/Наука/2-3-ad-kmu-2015.pdf](http://mon.gov.ua/content/Діяльність/Наука/2-3-ad-kmu-2015.pdf). – Доступно на 24.03.2016.

2.7. Інноваційні підприємницькі структури: сутність, види та особливості функціонування в сучасних умовах

З.Я. Щацька

Сучасний етап глобалізації світової економіки, наростання кризових явищ в економіці України, посилення конкуренції між товаровиробниками змушують різних суб'єктів ринку адаптуватись до цих процесів, шукаючи шляхи для підвищення стабільності функціонування та подальшого розвитку. Це також є актуальним і для підприємницьких структур. Виробництво конкурентоспроможних товарів та послуг для задоволення зростаючих суспільних потреб на національному та міжнародних ринках є однією з найважливіших задач сучасних підприємницьких структур. Без розробки та впровадження інновацій, прискорення інноваційних процесів досягти цієї задачі в сучасних умовах практично неможливо. Саме тому, інноваційна діяльність стає потужним каталізатором та надійною гарантією високоефективного бізнесу [16]. Перехід до інноваційної діяльності змушує підприємницькі структури активізуватися та трансформуватися. В результаті підприємницькі структури

Наукове видання

Випереджаючий інновацій- ний розвиток: теорія, мето- дика, практика

Монографія

Головний редактор: Н.С. Ілляшенко
Дизайн обкладинки: Н.В. Гайдабрус
Комп'ютерна верстка та макетування: О.О. Ткачов
Опрацювання матеріалу та підготовка до друку:
ФОП Ткачов О.О.

Підписано до друку 14.12.2018 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Умовн.-друк. арк. 29,13. Обл.-вид. арк. 26,09.
Тираж 100 прим.

ТОВ «Триторія»
майдан Незалежності, б.3, оф. 420, м. Суми, 40030, Україна
<http://www.mt.co.ua/book>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників
і книгорозповсюджувачів видавничої продукції:
Серія ДК № 5222 від 28.09.2016 р.